

Марченко О.І., Рожко Ю.В.

ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНИХ ІННОВАЦІЙНИХ РЕЙТИНГАХ

У статті розглянуто місце України в міжнародних інноваційних рейтингах. Особливу увагу зосереджено на двох рейтингах, а саме: Глобальний індекс інновацій (GII) та Індекс глобальної конкурентоспроможності (GCI). Як показало дослідження Україна займає досить низькі позиції в цих рейтингах, що свідчить про низьку конкурентоспроможність економіки країни. Для зростання економіки України необхідно провести цілеспрямовану інноваційну політику зі сторони держави, оскільки саме інновації є тою рушійною силою, яка допоможе піднятися в міжнародних рейтингах та підвищити конкурентоспроможність економіки України.

Ключові слова: *інноваційна конкурентоспроможність, Глобальний індекс інновацій (GII), міжнародні рейтинги, інноваційний розвиток, Індекс глобальної конкурентоспроможності (GCI), інноваційна політика.*

Марченко О.И., Рожко Ю.В.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ МЕСТА УКРАИНЫ В МЕЖДУНАРОДНЫХ ИННОВАЦИОННЫХ РЕЙТИНГАХ

В статье рассмотрены место Украины в международных инновационных рейтингах. Особое внимание сосредоточено на двух рейтингах, а именно: Глобальный индекс инноваций (GII) и Индекс глобальной конкурентоспособности (GCI). Как показало исследование Украина занимает достаточно низкие позиции в этих рейтингах, что свидетельствует о низкой конкурентоспособности экономики страны. Для роста экономики Украины необходимо провести целенаправленную инновационную политику со стороны государства, поскольку именно инновации являются той движущей силой, которая поможет подняться в международных рейтингах и повысить конкурентоспособность экономики Украины.

Ключевые слова: инновационная конкурентоспособность, Глобальный индекс инноваций (GII), международные рейтинги, инновационное развитие, Индекс глобальной конкурентоспособности (GCI), инновационная политика.

Marchenko O.I., Rozhko Y.V.

DETERMINATION OF UKRAINE'S PLACE IN INTERNATIONAL RATINGS OF INNOVATION

The article considers the place of Ukraine in international innovation ratings. Particular attention is focused on two rankings, namely, the Global Index of Innovation (GII) and the Global Competitiveness Index (GCI). As the research showed, Ukraine has rather low position in these ratings, which indicates the low competitiveness of the country's economy. For the growth of Ukraine's economy, it is necessary to pursue a purposeful innovation policy on the part of the state, since it is innovations that are the driving force which will help to rise in international ratings and increase the competitiveness of Ukraine's economy.

Keywords: Innovation Competitiveness, the Global Index of Innovation (GII), International Rankings, Innovation Development, Global Competitiveness Index (GCI), Innovation Policy.

Постановка проблеми. Характерною особливістю сучасного розвитку країни є інноваційна діяльність у різних галузях і функціональних сферах. Активізація інноваційної діяльності суттєво сприяє загальному розвитку держави і визначає рівень інтегрованості країни у світовий інноваційний простір. На сьогоднішній день Україна тільки починає формувати власну політику інноваційного розвитку, тому необхідно враховувати нові вимоги і виклики сучасності для досягнення кращого статусу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості інноваційного розвитку в умовах глобалізації знаходяться в центрі досліджень таких науковців: М. Бажала, В. Гейця, Л. Гохберга, О. Динкіна, Л. Ємельяненко, В. Онікієнко, Н. Іванової, В. Кушліна, О. Кузика, І. Макаренка, Ю. Макогона, Л.

Федулової, Ю. Яковця. Серед науковців, що займалися питанням та оцінкою позицій України у різноманітних міжнародних рейтингах — А. Гальчук [2], І. Єгоров, І. Жукович [1], Л. Арсененко, О. Пальчук [9], А. Тищенко, В. Новицький, І. Ящишина [10] та інші.

Незважаючи на велику кількість сучасних наукових напрацювань із даної проблематики, недостатньо дослідженими залишилися питання впливу рівня відкритості економічних систем на їх інноваційну спроможність. Попри проведені дослідження варто підкреслити, що самі по собі показники Глобальний індекс інновацій (GII) та Індекс глобальної конкурентоспроможності (GCI) носять суто інформаційний та рекомендаційний характер. Але їх динаміку слід глибше аналізувати, а це вимагає додаткових досліджень, поточної та перспективної діагностики ситуації, що склалась навколо досліджуваного явища.

Мета статті полягає у визначення місця України в міжнародних інноваційних рейтингах та дослідженні конкурентоспроможності національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Розвиток науково-технологічного потенціалу й активна інноваційна діяльність є найважливішими факторами, що обумовлюють у сучасному світі трансформацію економіки як на національному, так і на глобальному рівні. Саме ці сфери соціально-економічного буття зумовлюють докорінні зміни в структурі національного виробництва, міжнародному поділі праці, формуванні шляхів і моделей національного розвитку. Економічне зростання значною мірою залежить від здатності країни вчасно адаптуватися до технологічних зрушень, уміння засвоювати нові економічні ніші, забезпечувати виробництво нових видів продукції і послуг з високою часткою доданої вартості [1].

Визначальним показником ефективності здійснення інноваційної політики держави є її місце у глобальних рейтингах. У наш час розроблено багато міжнародних рейтингів та оцінок рівня розвитку країн світу. Вони

вивчають найбільш цікаві сфери життєдіяльності суспільства в різних країнах світу, а отримані результати використовують для порівняння соціально-економічних, політичних, культурних позицій країн світу серед досліджуваних. Якщо поглянути на нашу державу в координатах міжнародних рейтингів, то можна побачити певною мірою таку картину, що Україна на сьогодні займає скромну позицію в міжнародних економічних рейтингах, що може бути наслідком низького рівня розвитку інноваційного середовища [2, с.71].

Для найбільш об'єктивної оцінки інноваційного розвитку України розглянемо місце нашої економіки в рейтингу Глобального індексу інновацій (GII). Цей індекс отримав широке визнання в якості найважливішого джерела інформації щодо інноваційної діяльності, а також виступає корисним контролюючим інструментом для директивних органів будь-якої країни та світу в цілому. GIІ — оцінює рівень розвитку інновацій в країні, її витрати на інновації і результат прийнятих зусиль. Індекс враховує умови для відкриття та розвитку нового бізнесу, податкову політику в країні, якість університетської освіти, доступність макрофінансування та венчурного капіталу.

Інновації є найважливішим стимулом економічного зростання і процвітання. «GII» покликаний удосконалити систему оцінки результатів інноваційної діяльності та поліпшити розуміння ролі інновацій в діяльності країн світу. Визнаючи необхідність більш широкого підходу до інновацій, що застосовується як до країн з розвиненою економікою, так і до країн з перехідним ринком, автори «GII» використовують показники, що виходять за межі традиційної системи кількісної оцінки результатів інноваційної діяльності, наприклад, таких як, обсяг НДДКР в країні. Основне завдання оцінки рівня інноваційного розвитку країн полягає в тому, щоб знайти інструменти для виміру рівня інновацій у сучасному світі [5, с. 49].

В оприлюдненій Всесвітньою організацією інтелектуальної власності доповіді "Глобальний інноваційний індекс 2017" містяться рейтинги

ефективності інноваційної діяльності в 127 країнах світу, що базуються на 82 індикаторах. Розглянемо місце України в даному рейтингу та визначимо сильні та слабкі сторони.

Незважаючи на те, що за останні роки Україна піднялася в рейтингу на 29 пунктів (в 2017 році Україна посіла 50 місце, тоді як у 2008 році займала 79), інноваційність економіки України є доволі нестабільною та суперечливою. Лідерами в світі є Швейцарія, Швеція, Нідерланди та США. Польща – 38, Росія – 45, Білорусь – 88. Україна в таблиці рейтингу розташувалася між Катаром і Таїландом, які відповідно займають 49 та 51 місця [3].

Під час оцінки інноваційного розвитку, експерти базувалися на таких показниках: вхідні інноваційні фактори та інноваційний результат. Країни, які знайшли баланс між цими показниками отримали найкращі результати.

Рушійною силою української інноваційної конкурентоспроможності є людський капітал. Його ефективна реалізація і є основною конкурентною перевагою. Однак, в порівнянні з 2016 роком цей показник зменшився за рахунок скорочення державних витрат на освіту та науку [4].

Найбільш слабкими субіндексами в Індексі інновацій для України є «Політична стабільність та відсутність насильства / тероризму» (124 місце із 127), «Легкість вирішення неплатоспроможності» (120), «Верховенство права» (110), за таким субіндексом як «Ефективність влади» у таблиці рейтингу Україна займає 96 місце, що свідчить про низький рівень державних служб, ступінь їх незалежності від політичного тиску, якість формулювання та реалізації політики, а також довіру до зобов'язань уряду щодо такої політики.

На сьогоднішній день спад інноваційної активності України пояснюється високим комерційним ризиком вкладення коштів в інноваційну діяльність, пов'язаним з необхідністю великих фінансових витрат при тривалих термінах їх окупності, недосконалістю організаційних принципів і методів фінансово-кредитного забезпечення інноваційних процесів та податкової політики. Перед державою стоїть завдання щодо створення сприятливих умов для залучення

довгострокових ресурсів у економіку, що безпосередньо пов'язане з формуванням організаційно-економічних відносин, для фінансового забезпечення інноваційних процесів.

Проаналізувавши місце України в рейтингу Глобального індексу інновацій (GII) можна сказати, що воно є досить скромним. Одна з основних причин низького показника — недостатній рівень розвитку інноваційної сфери, зокрема впровадження нововведень, відсутність належної кількості інститутів, а також не достатня підтримка з боку держави. Але, якщо подивитися на динаміку України в рейтингах за останні роки, країна тримається на своїх позиціях. Беручи до уваги теперішню військову, інформаційну, економічну та політичну агресію проти України, є показником величезного потенціалу. Отже, для зростання інноваційного потенціалу України, а також просування на кращі позиції в міжнародних рейтингах можливо досягти лише за умов проведення цілеспрямованої інноваційної політики зі сторони держави, проведення реформ у сферах інфраструктури, інформаційно-комунікаційних технологій, оподаткування і митної політики.

Дослідження конкурентоспроможності національних економік в системі глобальної економіки проводяться Всесвітнім економічним форумом – ВЕФ (World Economic Forum). Про рівень конкурентоспроможності та конкурентну позицію тієї чи іншої національної економіки в глобальній економіці дає уявлення рейтинг глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Report), сформований на основі Індексу глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index - GCI) (табл. 1).

Таблиця 1

**Індекс глобальної конкурентоспроможності країн світу (GCI)
у 2017-2018 рр. (із 137 країн)**

Країна	Місце у рейтингу	Значення індексу
Швейцарія	1	5,9
США	2	5,9
Сінгапур	3	5,7

Нідерланди	4	5,7
Німеччина	5	5,7
Гонконг SAR	6	5,5
Швеція	7	5,5
Об'єднане королівство	8	5,5
Японія	9	5,5
Фінляндія	10	5,5
Російська Федерація	...38	4,6
Польща	...39	4,6
Україна	...81	4,1

Джерело: складено авторами за даними - The Global Competitiveness Index 2017–2018 [Електронний ресурс]
Режим доступу: <https://www.globalinnovationindex.org>

За результатами звіту Всесвітнього економічного форуму (Global Competitiveness Index 2017-2018) Україна посіла 81 місце серед 137 держав, що на 4 сходинки вище порівняно з минулим роком. Це свідчить про те, що Україна поступово починає зміцнювати свої позиції і покращує конкурентоспроможність економіки.

Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index - GCI) складається зі 113 змінних, які об'єднані в 12 контрольних показників національної конкурентоспроможності: управлінська сфера; інфраструктура; макроекономічне середовище; здоров'я та початкова освіта; вища освіта та підготовка; ринок товарів та послуг; трудові ресурси; фінансова сфера; розвиток технологій; обсяги ринку; розвиток бізнесу; інновації [7, с.94]. Динаміка індексу глобальної конкурентоспроможності (GCI) України з 2006 по 2017 рр. представлено в табл. 2.

Таблиця 2

**Динаміка індексу глобальної конкурентоспроможності (GCI)
України з 2006 по 2017 рр.**

Роки	Місце у рейтингу	Кількість країн у дослідженні	Значення індексу
2006-2007	69	125	4,03
2007-2008	73	131	3,97
2008-2009	72	134	4,08
2009-2010	82	133	3,95
2010-2011	89	139	4,00
2011-2012	82	142	3,99
2012-2013	73	144	4,13

2013-2014	84	148	4,05
2014-2015	76	144	4,10
2015-2016	79	140	4,03
2016-2017	85	138	4,00
2017-2018	81	137	4,10

Джерело: складено за даними The Global Competitiveness Index - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/>

Так, за даними Всесвітнього Економічного Форуму про рейтинг національних економік за індексом глобальної конкурентоспроможності (GCI), який є інтегральним показником порівняльної конкурентоспроможності країн, Україна посіла у 2017-2018 рр. 81 місце серед 137 країн. У 2016 – 2017 рр. Україна займала 85 місце серед 138 країн світу, отже, спостерігається тенденція до зміцнення її позицій. Найвищі місця займають: Швейцарія – 1 місце, яка не втратила його з попереднього рейтингу. Далі йдуть США, Сінгапур. Німеччина піднялася на 5 позицію, а першу десятку країн-лідерів замикає Фінляндія. Європейські країни продовжують переважати в першій половині рейтингу серед найбільш конкурентоспроможних економік світу (рис. 1).

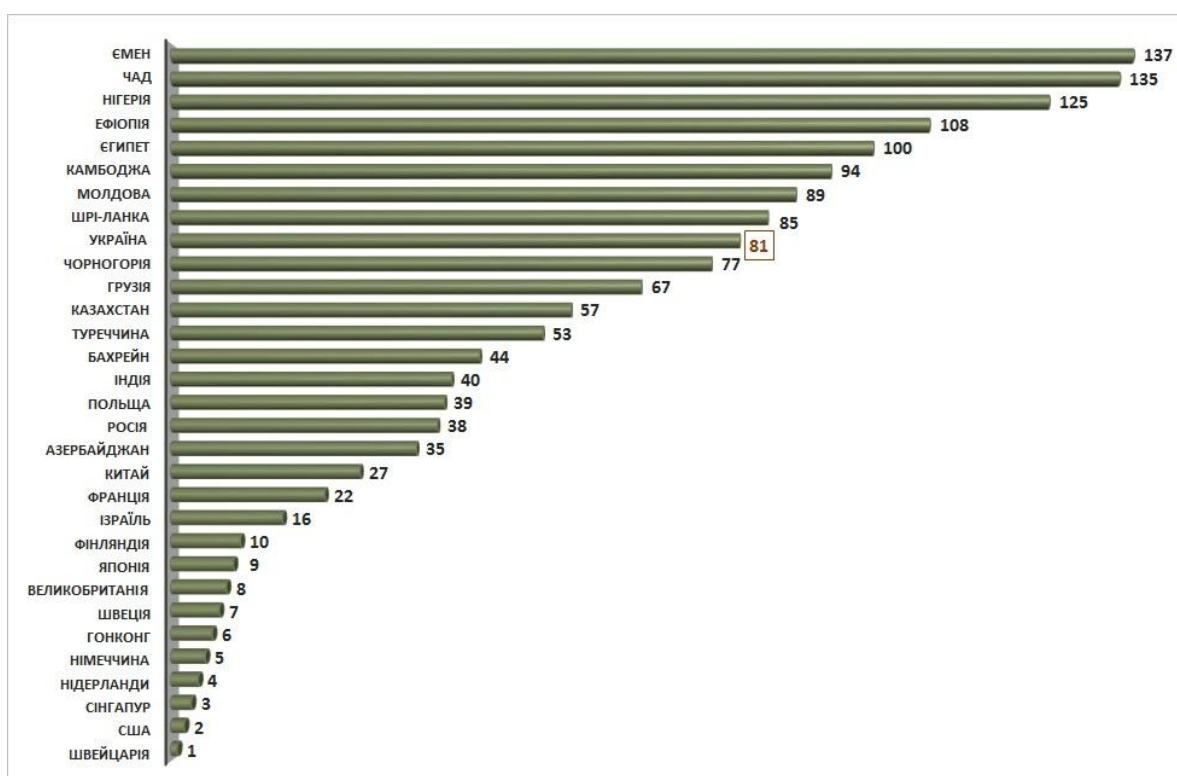

Рис. 1. Рівень конкурентоспроможності економіки країн

Джерело: складено за даними The Global Competitiveness Index - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/>

Про досить скромне місце у рейтингу, що свідчить про низький рівень конкурентоспроможності економіки України, оскільки саме в ній знаходить прояв здатність країни виробляти товари і послуги, які відповідають вимогам міжнародних ринків, і одночасно дозволяють підтримувати та підвищувати протягом тривалого часу реальні доходи свого населення.

Згідно з даними дослідження, Україна погіршила свої позиції у 4 з 12 основних показників. Найбільше втрачено (мінус 13 пунктів) за складовою «Ефективність ринку праці». Тенденція до погіршення цього показника спостерігалася і в минулорічних дослідженнях, при чому в минулому році погіршили свої позиції на 17 пунктів.

Також, Україна зазнала втрат за оцінкою інноваційної складової Індексу – («мінус» 9 пунктів), інфраструктурної («мінус» 3 пункти) та за складовою, що характеризує вищу освіту та професійну підготовку («мінус» 2 пункти).

Незважаючи на незначні покращення, в цьому році в нас все ще найгірші позиції за оцінкою міцності банків (130 місце), за регулюванням фондових бірж (134 місце), за якістю доріг (130 місце), за інфляційними змінами та за здатністю країни утримувати таланти (129 місце), за захистом права власності (128 місце).

Негативними факторами для ведення бізнесу у нашій країні визначено (в порядку зменшення): інфляцію, корупцію, політичну нестабільність, високі податкові ставки, складність податкового законодавства, нестабільність урядів, ускладнений доступ до фінансів, неефективну державну бюрократію, регулювання валютного ринку, недостатню освіченість працівників, погану етику робочої сили, недостатню здатність до інновацій, обмежувальне регулювання ринку праці, невідповідну якість інфраструктури, злочинність та крадіжки, низьку якість охорони здоров'я.

Детальніше із основними складовими індексу глобальної конкурентоспроможності України можна ознайомитись у нижче наведеній таблиці 3 [8].

Наша країна продемонструвала позитивну динаміку, тобто зафіксувала поліпшення показників в сферах:

- ✓ розвиток фінансових ринків (піднялася в рейтингу на 10 позицій),
- ✓ інституційний розвиток (піднялася на 11 позицій),
- ✓ макроекономічна ситуація (піднялася на 7 позицій),
- ✓ ефективність ринку товарів (піднялася на 7 позицій)
- ✓ рівень розвитку бізнесу (піднялася на 8 позицій).

Таблиця 3

Позиції України за основними складовими індексу глобальної конкурентоспроможності

Індекс глобальної конкурентоспроможності	2015-2016 (140 країн)	2016-2017 (138 країн)	2017-2018 (137 країн)	
	Місце у рейтингу			Значення індексу
	79	85	81	4,1
Основні вимоги	101	102	96	4,2
Інституції	130	129	118	3,2
Інфраструктура	69	75	78	3,9
Макроекономічне середовище	134	128	121	3,5
Охорона здоров'я та початкова освіта	45	54	53	4,0
Підсилюючі продуктивності	65	74	70	4,1
Вища освіта і професійна підготовка	34	33	35	5,1
Ефективність ринку товарів	106	108	101	4,0
Ефективність ринку праці	56	73	86	4,0
Розвиток фінансового ринку	121	130	120	3,1
Технологічна готовність	86	85	81	3,8
Розмір ринку	45	47	47	4,5
Інновації та фактори вдосконалення	72	73	77	3,5
Відповідність бізнесу сучасним вимогам	91	98	90	3,7
Інновації	54	52	61	3,4

Проведений аналіз конкурентоспроможності економіки України та динаміки Глобального індексу конкурентоспроможності за останні роки свідчить про те, що пріоритетним напрямом мають стати стабілізація фінансового сектора, підвищення конкурентоспроможності розвитку бізнесу, покращення якості інфраструктури, посилення захисту інтелектуальних прав, підвищення здатності країни утримувати «таланти» та зменшення інтенсивності

зовнішньої трудової міграції. Для підвищення конкурентоспроможності української економіки необхідно сформувати сприятливе бізнес-середовище, яке дозволить реалізувати наявний інноваційний та людський потенціал і стане передумовою поступового підвищення міжнародної конкурентоспроможності України у світових рейтингах.

Також існує низка інших рейтингів, які аналізують інноваційний розвиток країн, зокрема пропонуємо звернути увагу на Міжнародний індекс інновацій BCG (International Innovation Index BCG), Індекс інноваційної спроможності (Innovation Capacity Index) та Індекс економіки знань (KEI) Світового банку.

Міжнародний інноваційний індекс являє собою глобальний індекс вимірювання рівня інновацій в країні, розраховується за методикою Бостонської консалтингової групи (BCG) спільно з Національною асоціацією виробників (NAM) та Інституту промисловості (MI). Він включає в себе шість субіндексів, які у свою чергу поділені на дві групи. До першої групи «Умови інноваційного розвитку» включають такі субіндекси – бюджетно-податкова політика, інша політика (політика освіти, торгова політика, торгова політика) та інноваційне середовище (державна освіта, якість робочої сили, якість інфраструктури). До другої групи «Результати інноваційного розвитку» включають ще три субіндекси, а саме результати НДДКР (інвестиції, публікація і передача знань), ефективність бізнесу та вплив інновацій на суспільство [9, с.182].

Індекс інноваційної спроможності ICI, був запропонований експертами Європейської бізнес школи (EBS), наразі індекс розраховує міжнародна дослідницька структура EFD – Global Consulting Network, на базі 131 країни. Даний індекс пропонується в якості інструмента політики для сприяння діалогу між країнами стосовно політики та інституцій, що сприяють створенню умов для сприяння інновацій. ICI направлений на прогнозування можливостей подальшого інноваційного розвитку країни та включає в себе п'ять основних субіндексів: людський капітал; професійна підготовка та соціальна інтеграція;

інституційне оточення; використання IT; R&D (дослідження і розробка); нормативно-правова база [10, с.79].

Комплексним показником є індекс економіки знань (The Knowledge Economy Index) підготовлений Інститутом Світового банку для оцінки здатності країни генерувати, приймати і оцінювати знання. Це сукупний індекс, який відображає загальний рівень розвитку країни або регіону в напрямку економіки знань. Передбачається, що Індекс повинен використовуватися державами для аналізу проблемних моментів в їх політиці та вимірювання готовності країни до переходу на модель розвитку, заснованої на знаннях.

KEI обчислюється на підставі середнього значення нормалізованих показників ефективності країни за чотирма основними напрямками, що стосується економіки знань:

1. економічного стимулювання та інституційного режиму, щоб забезпечити стимули для ефективного використання існуючих та нових знань і розквіту підприємництва;

2. освіти та людських ресурсів - рівень освіченості населення і наявність у нього стійких навичок створення, поширення та використання знань;

3. ефективна інноваційної системи фірм, науково-дослідних центрів, університетів, консультантів та інших організацій, щоб залучити до розвитку світових знань, асимілювати та адаптувати їх до місцевих потреб та створювати нові технології;

4. ІКТ (інформаційні та комунікаційні технології) для сприяння ефективному створенню, поширенню та обробці інформації.

Цей індекс обчислюються для кожної країни, групи країн і всього світу в цілому. Методологія дозволяє порівнювати окремі показники різних країн, також середні показники, що характеризують групу країн. Порівняння можна проводити як за окремими показниками, так і по зведених індикаторах [9, с.182].

Нову модель економічного розвитку шукає не лише Україна, а й увесь світ, бо нинішня (існувала останні 200—300 років), яка ґрунтувалася на індустріалізації, важкій промисловості себе вже вичерпала. Саме для цього і існують показники різних рейтингів інноваційної діяльності різних країн світу, за допомоги яких і визначається вектор розвитку інновацій тієї чи іншої кластерної системи в умовах глобалізаційних змін. Інноваційну модель розвитку можемо розглядати як альтернативу нинішній економічній моделі. На жаль, в стратегії сталого розвитку «Україна-2020» немає інновацій [11].

Висновки. Отже, на сьогоднішній день існує низка індексів які характеризують конкурентоспроможність економіки країни, на міжнародних та регіональних ринках. Індеси інноваційного розвитку дають змогу правильно спланувати та відкоригувати напрям подальшого інноваційного розвитку країни. Найбільш популярними є Глобальний індекс інновацій (GII) та Індекс глобальної конкурентоспроможності (GCI), які публікуються кожен рік та містять дані про розвиток національної економіки та рівень її конкурентоспроможності з економіками інших країн. Проаналізувавши місце України в цих рейтингах, можна сказати, що наша держава займає досить скромні місця, хоча останніми роками спостерігається тенденція до покращення позицій в міжнародних рейтингах. Для того, щоб підвищити рейтинг України необхідні істотні перебудови в економіці, значні вкладення держави в інноваційну сферу та розвиток сучасних технологій.

Список джерел:

1. Науковий та інноваційний потенціал України у міжнародних статистичних порівняннях: Монографія / Єгоров І.Ю., Жукович І.А., Рижкова Ю.О. – К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2010. – 156 с.
2. Гальчук А. А. Місце інноваційного потенціалу України в міжнародних економічних рейтингах / А.А. Гальчук. – К.: Інвестиції: практика та досвід, 2016. - № 8. - С. 70-72.
3. The Global Innovation Index 2017 [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.globalinnovationindex.org>

4. Український інститут майбутнього [Електронний ресурс]. – Київ, 2018. – Режим доступу: https://uifuture.org/uk/post/ukraina-pidnalasa-na-6-rozicij-u-globalnomu-innovacijnomu-indeksi_305
5. Поліщук О. В. Інноваційні тенденції розвитку країн в умовах глобалізаційних змін / О.В. Поліщук. – К.: Науковий вісник Дипломатичної академії України, 2017. - Вип. 24(3). - С. 48-52.
6. The Global Competitiveness Index 2017–2018 [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018>
7. Радченко Л. П. Підвищення конкурентоспроможності національної економіки як умова входження в глобальний економічний простір / Л.П. Радченко. – Харків: Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, 2017. - Вип. 17. - С. 91-99.
8. Економічний дискусійний клуб [Електронний ресурс]. - Київ, 2018. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2>.
9. Пальчук О. І. Визначення інноваційного потенціалу країни та його роль у встановленні сталого розвитку / О.І. Пальчук. – Д.: Стабілізація економіки України: новітні моделі та механізми досягнення : монографія / за ред. Г. О. Дорошенко, М. С. Пашкевич. - НГУ, 2015. - С. 178-185.
10. Ящишина І. В. Аналіз міжнародних показників рівня інноваційного розвитку країни / І. В. Ящишина - Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки, 2013. - Вип. 8. - С. 78-82.
11. Україну врятують інновації. [Електронний ресурс] / В. Ковальова // Урядовий кур'єр. 2017 р. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/ukrayinu-vryatuyut-innovaciyi/>.

Марченко Ольга Іванівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства Університету державної фіскальної служби України, (м.Ірпінь). **ORCID 0000-0002-1301-6680**

Рожко Юрій Вікторович – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ННІ економіки, оподаткування та митної справи Університету державної фіскальної служби України, (м.Ірпінь).